

De vrijheid om de Staat corrupt te noemen

Limburg geeft het verkeerde voorbeeld: in een rechtsstaat kent kritiek op de overheid geen grenzen

Matthijs Kaaks

Mogen wij de provincie, een gemeente of de Staat een criminele organisatie, een boevende noemen, zelfs als dat verwijt onrecht is of niet kan worden waar gemaakt?

Er zijn landen waar dat niet mag. Belediging van de staat is bijvoorbeeld strafbaar in Turkije. De Europese Unie heeft Turkije opgeroepen het bewuste wetsartikel te schrappen.

In Nederland lijkt het ondenkbaar dat de burger voor een dergelijk vergrijp voor de rechter wordt gedaagd. Toch gebeurde dat onlangs. Tamelijk onopgemerkt deed de overheid een poging deze vanzelfsprekende fundamentele vrijheid in Nederland te beteugelen.

De provincie Limburg had deze bedenkelijke primeur, toen zij een makelaar dagvaardde die de provincie corrupt had genoemd na een afgetekste grondtransactie. Opvallend was dat de provincie niet eens goed duidelijk kon maken op wie de makelaar had gedoeld en tegen wie en waar hij zijn beschuldigingen had geuit. Na-

mens de provincie vorderde de landsadvocaat een publicatieverbod en vergoeding wegens schade toegebracht aan de reputatie van de provincie en van de Limburgse Gedeputeerde Staten.

Saillant was dat de provincie zich daarbij beriep op Europese burgerrechten, namelijk bescherming van de eer en goede naam, zoals vastgelegd in artikel 8 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM). De provincie meende dat de vrijheid van meningsuiting van de makelaar, beschermd door artikel 10 van ditzelfde verdrag, daarvoor moest wijken. Een oplettende rechter in Roermond veege deze eisen in november van het afgelopen jaar van tafel.

In de Verenigde Staten zou de actie van de provincie Limburg groot nieuws zijn. Onder het First Amendment, onderdeel van de Bill of Rights, is het uitgesloten dat de overheid in Amerika een smaadprocedure dan wel een procedure wegens onrechtmatige uitspraken zou initiëren. Het hoofddoel van de First Amendment is een onbeperkte vrijheid te garanderen om kritiek te hebben op de overheid. Kritiek op 'official conduct' zoals de handelwijze van de

overheid in de ruimste zin ook wel wordt aangeduid, wordt beschermd, zelfs als deze feitelijk onjuist is of smadelijk van aard.

De oorsprong van deze doctrine gaat terug tot het eind van de 19de eeuw, toen er een grote controverse ontstond over de zogeheten sedition act van 1798. In deze wet werd smaad gericht tegen de overheid tot misdrijf verklaard met oplegging van een gevangenisstraf van maximaal 5 jaar. De wet werd zowel door Thomas Jefferson als door James Madison veroordeeld als in strijd met de fundamentele

Voorbeeld Amerika Schelden mag wél

Het hoofddoel van de **First Amendment** in de VS is een onbeperkte vrijheid te garanderen om **kritiek te hebben op de overheid**. Een soortgelijke vrijheid is vastgelegd in het **Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens**. Beide zijn terug te voeren op de **verlichting** en de positie van burgers versus de centrale overheid.

waarde van de First Amendment.

In 1964 oordeelde de US Supreme Court in de fameuze zaak New York Times versus Sullivan over een smaadzaak die was aangespannen door enkele overheidsfunctionarissen. Zij ageerden tegen een paginagrote advertentie in de New York Times waarin zeer felle kritiek werd geleverd op optreden van de politie in Alabama. Later bleek dat de advertentie onjuiste feiten bevatte. Individuele overheidsfunctionarissen die voor het politieoptreden verantwoordelijk waren, meenden dat zij in hun reputatie waren geschaad.

Het Amerikaanse Hoogerechtshof oordeelde echter dat overheidskritiek nimmer mag worden uitgelegd als smaad jegens de overheid: 'No court of last resort in this country has ever held, or even suggested, that prosecutions for libel on government have any place in the American system of jurisprudence. (...) The present proposition would sidestep this obstacle by transmuted criticism of government, however impersonal it may seem on its face, into personal criticism, and hence potential libel, of the officials of whom the government is composed, There is no legal alchemy

by which a state may thus create the cause of action that would otherwise be denied.'

Een wezenlijk verschil tussen de grondslagen van het First Amendment en artikel 10 EVRM is er niet. Beide zijn terug te voeren op de verlichting en de positie van burgers versus de centrale overheid. Uit de argumenten van de provincie Limburg in de procedure tegen de makelaar blijkt dat de overheid zich in dit soort conflicten vergelijkt met de positie van een commerciële onderneming, die aanspraak kan maken op bescherming van goodwill en reputatie.

Dat leidt tot de absurde anomalie van een overheid die zich tegenover een burger beroept op grondrechten die juist aan de burgers zijn gegeven tot bescherming tegen diezelfde overheid.

Als de zaak van de provincie tegen de makelaar meer is dan een incident, betekent het dat de democratische waarden bij het openbaar bestuur aan het vervagen zijn. Dat betekent dat 'belediging van de Staat' binnenkort ook in Nederland kan worden onderdrukt.

Matthijs Kaaks is advocaat te Amsterdam.